

Lastensuojelu muutoksessa – mistä tulemme ja mihin olemme menossa?

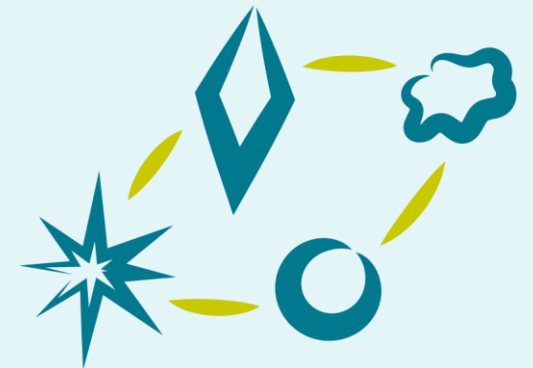
Tarja Pösö
Professori emerita (sosiaalityö)
Tampereen yliopisto

Alkusanat

On erilaisia versioita siitä, mikä on
mennyt, missä nyt olemme,
puhumattakaan siitä, mitä on tulossa.

Tässä yksi.

Merkittävät aiemmat sitoumukset nykyhetkestä katsottuna

- 1900 -luku
 - Lastensuojelun tehtävää ei rajoitettu vain laiminlyötyihin ja pahoinpideltyihin lapsiin vaan myös pahantapaisina pidettyihin lapsiin ja nuoriin
 - Tarve
 - ”Hyvinvointivaltiollinen lastensuojelu”
 - Perhe- ja muu yhteiskuntapolitiikka
 - Lastensuojelun avohuolto
 - Lapsi oikeuksien haltijana
 - Oikeudellinen perusta
 - Lapsiystävällinen / oikeusperustainen lastensuojelu

Siksi nykyinen lastensuojelu

- on juurrutettu vahvasti ja moninaisesti yhteiskunnan institutionaalisiin rakenteisiin.
 - Vaikka lastensuojelulla laaja tehtävä, on sen keskeiset lapsi- ja perhekohtaiset tehtävät määritelty lastensuojelulaissa
 - Keskeiset oikeudet ja velvollisuudet säännelty
- orientoituu vahvasti palveluihin ja lapsen oikeuksiin
 - Tunnistettava profiili kansainvälisesti vertailevissa tarkasteluissa
 - Lastensuojelun käytännöissä keskeistä tarve- ja oikeusperustaisuus riski- tai tekokeskeisyyden sijaan.

Sitoumusten toteutumista on tosin epäilty monista syistä kuten esimerkiksi

- palvelut vastaavat heikosti tarpeisiin ja muuttavat kuormittavia tilanteita heikosti
- palvelun ja kontrollin jännitteet
- lasten oikeuksien korostaminen sivuuttaa tai välineellistää vanhemmat
- lasten vanhemmistaan erottamisen yleisyys yleistä tukitoimista huolimatta

Kiinnostavaa kyllä:

lasten oikeuksiin ja perheiden tukemiseen vahvimmin sitoutuneet maat raportoivat toistuvasti periaatteiden (lainsäädännön) ja käytännön (sekä elettyjen kokemusten) ristiriidasta.

- Runsaasti viimeaikaisia muutoksia niin kohteen kuin toimenpiteiden linjauksissa.

Tässä ajassa Suomessa

- aiemmat 1900-luvun sitoumukset edelleen läsnä
- niistä käytävä keskustelu on varsin näkyvästi sidoksissa laajempiin julkisen vallan/valtion, yksityisen perheen (ja suvun) sekä lasten ja aikuisten välisten suhteiden polarisoituvaan politiikkaan ja sen seurauksiin.
- jokainen lastensuojelun teko tässä ajassa liimautuu tavalla tai toisella laajoihin yhteiskunnallisiin megatrendeihin.

Esimerkiksi ”lapsen sijoituspäätös” on saanut uusia tulkintoja.

Lapsen oikeudet lastensuojelussa arvo- ja intressiasianajon aiheena (Datta 2025)

- Lastensuojelua koskeva disinformaatio ('disinformation universe')
- Ylirajaisia vaikuttajaryhmiä
 - Vanhempien / isien aktivistiryhmät
 - Konservatiivisia perhe- ja sukupuolikäsityksiä edustavat ryhmät
 - Erityisesti ydinperheen ja sen perinteisten valtarakenteiden puolustaminen
 - Nationalistiset ja yksilövapauksia korostavat ryhmät
 - Erityisesti väestönkasvun tukeminen ja sitä hidastavaksi nähtyjen toimintojen (kuten perheiden yksityisyyteen puuttumisen) vastustaminen
- Näkemysten asianajo erilaisiin päätöksentekokonteksteihin

Lastensuojelun perustehtävän kiistanalaisuuden hallinta tahtoo tukeutua

- yksinkertaistamiseen
 - toimenpide, ei toiminta
 - asiakaskategorisointi, ei ihminen taustoineen ja toiveineen
- lainaamiseen
 - terveydenhuollossa vakiintuneet tavat arvioida esim. vaikuttavuutta
 - hallinnolliset määritykset – mm. tietojärjestelmät - lastensuojelun sisältönä
- prosessualisointiin
 - käytäntö suoritettaviksi tehtäväksi toistettavuuden varmistamiseksi
 - käytännön tarkka dokumentointi raportoitavuuden vuoksi

Tuonkaltaisilla kiistanalaisuuden hallintayrityksillä tavoitetaan heikosti tai satunnaisesti sellaisia lastensuojelulle ominaisia piirteitä kuten

- Vuorovaikutus, kohtaaminen ja dialogi
- Eletty lapsuus ja arki
- Eletty perhe ja perhesuhteet
- Ainutkertaisten suhteet ja identiteetit
- Merkitykset
- Lapsuuteen kuuluva muutos
- Yhteisöllisten suhteiden dynaamisuus
- Muutosten epälineaarisuus
- Laki
- Valtasuhteet aikuisten ja lasten välillä, perhe- ja läheissuhteissa sekä asiakkaiden ja asiantuntijoiden/viranomaisten välillä

Mihin olemme menossa?

- Kiistanalaisuus ei ole katoamassa – ehkä kärjistymässä
 - Siksi tarvitaan kiistanalaisuuden hallinnan keinojen moninaisuutta
- Välttämätöntä vahvistaa sellaista kiistanalaisuuden hallintaa, jossa tunnistetaan lastensuojelun ominaispiirteet sosiaalisen ja juridiikan risteymässä
 - Erityisen tärkeää *nyt*, kun
 - lastensuojelun tehtävää muokataan suhteessa sosiaalihuoltoon ja kun lapsi- ja perhepalveluita muutetaan
 - lapsille ja perheille suunnattu palvelu näyttää edellyttävän nimeämistä lainsäädännössä
 - Nuorten ”pahatapaisuuden” teko- ja seuraamuskeskeistä tulkintaa vahvistetaan
 - Perhesuhteiden ja identiteettien moninaistuminen jatkuu samoin kuin perhesuhteiden monipaikkaisuus

... menossa?

- Lastensuojelun perustehtävä ei kuitenkaan katoa tulevaisuudessakaan, koska lapset tarvitsevat kehityksessään heistä huolta pitäviä aikuisia
 - kaikissa tilanteissa heitä ei ole
 - kaikissa tilanteissa he eivät jaksa, kykene tai halua pitää huolta lapsistaan
 - joissakin tilanteissa lapset tarvitsevat kokoaikaisesti korvaavia huolta pitäviä aikuisia
 - joissakin tilanteissa korvaavan huolta pitävän aikuisen (ja yhteisön) ja lapsen suhde edellyttää viranomaisia yleisen ja koetun oikeudenmukaisuuden vuoksi
- Se, milloin ja miten lastensuojelun perustehtävään tartutaan, on kuitenkin aina valinta.

Kiistanalaisuuden hallintamahdollisuuksina myös

- Humanistinen lastensuojelu / Lastensuojelun sosiaalinen malli
 - lapset suhteissaan
 - keskeistä empatia ja dialogi byrokratiavetoisten luokitteluiden sijasta
 - Perheitä tuetaan vahvistamalla myönteisiä elinolosuhteita
 - Ei välttämättä kovin kaukana Suomen 1900 –luvun ”hyvinvointivalttiollisen lastensuojelun” ajatuksista

Ei-tietämisen ja keskeneräisyyden tunnistaminen osaksi lastensuojelua

- Ei-tietämisen tunnistaminen lastensuojelun vaativimmaksi tietolajiksi
 - Kokemukset, tunteet ja mielipiteet eivät välttämättä aina käänny puhutuksi, vaikka vaikuttavat merkittävästi
 - Oikeus ei-tietämiseen kuuluu niin lapsille, vanhemmille kuin ammattilaisille
- Keskeneräisyyden arvostamisen manifesti jo 1970-luvulla
 - Ihmistyö edellyttää yksilö- ja yhteisökohtaista joustoa – ei valmis paketti tai standardi
 - Ihmiset sosiaalisissa suhteissaan ainutkertaisia

Keskeneräisyyden manifesti 1970-luvulta

”Älä koskaan irtisanoudu lähestymisestä ihmisiin yksilöinä – työsi kohteena on autistisia lapsia, itsemurhahakuisia äitejä huonoissa asunnoissa ja väsyneitä paikattomia ihmisiä ja jokainen heistä on erilainen, vaikka tutkijat tai hallinto sanoisi muuta ja luokittelisi heidän valmiisiin luokkiin; toimi organisaatiossasi mutta älä anna sen vietellä sinua toimimaan tietyllä tavalla ja kaikkein tärkein: älä koskaan luovu asiakkaittesi edusta ideologisen, hallinnollisen tai teoreettisen puhtauden vuoksi.”

Lopuksi: Lastensuojelu muutoksessa – mistä tulemme, mihin menemme?

Lastensuojelu ei voi koskaan kiistanalaisuuden hallinnassaan nojautua vain ei-tietämiseen, keskeneräisyyteen tai humanismiin, mutta niiden suhde lastensuojelun byrokraattisiin ja organisatorisiin ehtoihin vaatii jatkuvaa keskustelua ja valppautta.

Kysymys siitä, miten ne painottuvat, värittää myös tulevaa lastensuojelua ja sitä, miten palvelu, lapsi ja oikeudet tosiasiallisesti tarkoittavat lastensuojelussa.

